

จิตอาสาในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาชมรมเพื่อนแสงธรรม

SERVICE MIND IN BUDDHISM: THE CASE STUDY OF DHAMMA LIGHT FRIEND CLUBE*

พระครูเวฬุวันพัชรโสภณ

รศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ, ดร. พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Phrakruweruwanphatcharasophon

Assoc. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya, Dr. Phisit Kotsupho

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai campus, Thailand

E-mail: tamnaw@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและกิจกรรมของชมรมเพื่อนแสงธรรม ในระยะ 15 ปี ตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน และทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเลือกมาจากเยาวชนจิตอาสา ที่เข้าเป็นเยาวชนอาสาสมัครของชมรมเพื่อนแสงธรรม 15 คน แบ่งเป็นใน ระยะที่ 1 ระยะก่อตั้ง 5 คน ระยะที่ 2 ระยะพัฒนา 5 คน และระยะที่ 3 ระยะสร้างสรรค์ 5 คน ผลการวิจัย พบว่าแนวคิดทฤษฎีจิตอาสาโดยทั่วไปและทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันคือเกิด จากความปรารถนาเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ใช้ภาระหน้าที่ และไม่หวังผลตอบแทน ในส่วนของการทำงาน จิตอาสาของเยาวชนจิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรม มีแนวคิด หลักการ ของจิตอาสาในระยะก่อตั้ง คือการ เป็นผู้ให้ ระยะพัฒนา คือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ระยะพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาจิตใจของตนเอง ในส่วน ของกิจกรรมสรุปจากแบบสัมภาษณ์ทั้ง 15 คน กิจกรรมของชมรมเพื่อนแสงธรรม ที่เยาวชนจิตอาสาได้กระทำ กันอยู่มีถึง 29 กิจกรรม ต่อ 1 ปี มีกิจกรรมที่เยาวชนจิตอาสาชมรมเพื่อนแสงธรรม ชอบมากที่สุด คือ กิจกรรม ค่ายธรรมจิตอาสา กิจกรรมจิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรม ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากที่สุด คือ กิจกรรม ค่าย 84000 จาก เรา สู้ ดอย กิจกรรมจิตอาสาด้านใดของชมรมเพื่อนแสงธรรม ที่คิดว่ามีประโยชน์ แก่ชุมชน สังคม พระพุทธศาสนา ประเทศชาติมากที่สุด คือ ในตัวเลือกนี้ไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์เลือกหลากหลายที่สุด แต่ที่เลือกมากที่สุด คือ กิจกรรมค่ายธรรมจิตอาสา

คำสำคัญ: จิตอาสา, พระพุทธศาสนา, ชมรมเพื่อนแสงธรรม

Abstract

This is qualitative research focusing on studying the information and activities of Dhamma Light Friends Club during the past 15 years, from the establishment to current

* ได้รับบทความ: 12 กรกฎาคม 2564; แก้ไขบทความ: 5 สิงหาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 31 สิงหาคม 2564

days. Information was gathered from the target group through in-depth interview. The target group was selected from 15 volunteer youths who are the members of the Club. The target group was divided into 3 groups according to the period of membership: establishment-period members (5 people), development period (5 people), and creative period (5 people). According to the research result, the general volunteering theory concept goes in line with the way of Theravada Buddhism: both aim at the passion to help others without expecting the return, or even though it is not the necessity or duty. For the Dhamma Light Friends Club, the idea and concept of volunteering is to give in establishment period, to help the disadvantaged in the development period, and to elevate the members' own minds in the creative period. According to the summarization from the interview with 15 people, The Dhamma Light Friends Club has done 29 volunteer activities per one year. The most popular activity among the member is The Volunteer Moral Camp. The Club's activity which is the most involved with Buddhism is 84000 from Us to the Mountain Camp. For the volunteer activity viewed by the members to be the most useful to the community, society, Buddhism, and the nation, this section has the most varied choice selected. However, the choice selected by most of the Club's members is The Volunteer Moral Camp.

Keywords: Service Mind, Buddhism, Dhamma Light Friend Club

บทนำ

จิตอาสาหรือจิตสำนึกทางสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน (พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2548) หรือการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบง่าย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2555) ด้วยเหตุนี้ จิตอาสาจึงหมายถึงการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เป็นการมีใจพร้อมช่วยเหลือผู้อื่น การทำงานจิตอาสาที่ปรากฏเรื่องราวมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทำหมู่บ้านของเขาให้เป็นรมณีสถาน คือ เป็นที่น่านิรมล ร่มรื่นด้วยพฤกษา ทั้งยังทรงตั้งให้ชาวบ้านรักษาศีล เื่อเพื่อแผ่แบ่งปันกัน อันยังมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวประชา พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงผลของการกระทำของมหาชนว่า “ชนเหล่าใดปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน จัดที่บริการน้ำดื่ม และบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้นย่อมเจริญงอกงามทั้งคืนทั้งวันตลอดทุกเวลา” ภายหลังเมื่อสมณพตยาไป จึงได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ด้วยเหตุนี้คุณลักษณะของผู้มีจิตอาสา คือ เป็นผู้ที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม การทำงานทุกอย่างเป็นไป

ด้วยความสมัครใจ ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนในรูปของอามิส สินจ้าง หรือรางวัล ตลอดจนการอุทิศกาย กำลังใจ และเวลาให้แก่ส่วนรวม

สำหรับกระบวนการสร้างจิตอาสา ต้องประกอบด้วยการปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา การเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ การติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่จิตอาสาพึงมีและถือปฏิบัติคือ มีความรักมนุษยชาติ ตามหลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา-ความรัก ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข, กรุณา-ความสงสาร เห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์, มุทิตา-ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข และ อุเบกขา-วางเฉยไม่ลำเอียง และสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน-การให้ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่, ปิยวาจา-กล่าวด้วยวาจาที่ซาบซึ้ง สุภาพอ่อนหวาน, อัตถจริยา-ทำดี ประพฤติดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และ สมานัตตตา-ทำตัวเสมอต้น เสมอปลาย(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากนี้ จิตอาสาควรจะต้องมีการสื่อสารที่ดีมีมโนกรรม คิดดี คิดทางบวก Positive thinking มีวัจกรรม (ปิยวาจา) ฝึกขอบคุณ ฝึกแสดงความยินดี ฝึกให้กำลังใจ ฝึกชื่นชมผู้ที่มีจิตอาสา และ อาสาสมัคร(เครือข่ายจิตอาสา, 2559)

กระแสนิยมในเรื่องจิตอาสานี้ ได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน คำนี้เริ่มใช้กันในประเทศไทย ภายหลังเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี พ.ศ. 2554 ที่มีเหล่าอาสาสมัครจำนวนมาก ทั้งจากภูมิภาคต่างๆ ในไทย และจากต่างประเทศ เดินทางลงไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในครั้งนั้น พวกเขาเหล่านี้ทำงานเป็นจิตอาสา โดยไม่ได้รับสิ่งตอบแทนใดๆ แต่คำๆ นี้ เป็นที่พูดถึงในสังคมอย่างกว้างขวางมากขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หน่วยราชการในพระองค์ร่วมกันจัดโครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ชมรมเพื่อนแสงธรรม เป็นชมรมจิตอาสาที่ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลา 15 ปี ตั้งอยู่ที่วัดห้วยไผ่ ต.แคมป์สน อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ การตั้งขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กเยาวชนในพื้นที่เขาค้อมีกิจกรรมที่ทำแล้วเกิดความภูมิใจในตนเอง ฝึกการเป็นผู้ให้ช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อก่อนชมรมเพื่อนแสงธรรม จะใช้คำว่าเยาวชนอาสา คืออาสาสมัคร ที่จะไปช่วยงานเพื่อคนอื่น ปัจจุบันผู้คนจะเรียกเยาวชนอาสาว่า จิตอาสา มีเด็กนักเรียน เยาวชนอุดมศึกษา อายุ 16-25 ปี ทำงานอาสาให้ชมรมเพื่อนแสงธรรม งานหลักของชมรมเพื่อนแสงธรรมคือการได้นำเยาวชนอาสาออกค่ายอาสาสมัครช่วยเหลือชุมชนในพื้นที่ทุรกันดารเป็นประจำทุกปี ภายใต้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เยาวชนที่ออกค่ายอาสาส่วนหนึ่งมีความประพฤติที่เรียบร้อยขึ้น มีจิตใจที่เมตตา ชอบช่วยเหลือผู้อื่นมากยิ่งขึ้น แต่กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ความสำคัญ หลักพุทธธรรม บุคคล เกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาประวัติ แนวคิด และการทำงานจิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรม ต.แคมป์สน อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

3. เพื่อวิเคราะห์จิตอาสาในพระพุทธศาสนาของชมรมเพื่อนแสงธรรม ต.แคมป์สน อ.เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับจิตอาสา ทั้งจากพระไตรปิฎกและเอกสารอื่นๆ
2. คัดเลือกกลุ่มเยาวชนอาสาสมัคร 15 คน แบ่งเป็น 3 ช่วงระยะของการทำงานของชมรมเพื่อนแสงธรรม ได้แก่ ระยะ 1-5 ปีแรกของการก่อตั้ง เรียกว่าระยะก่อตั้ง คัดเลือกเยาวชนอาสาสมัครจำนวน 5 คน โดยคัดเลือกจากคนที่ยังทำงานจิตอาสาอยู่ในปัจจุบัน ระยะ 6-10 ปีของการพัฒนา เรียกว่าระยะพัฒนา คัดเลือกเยาวชนจำนวน 5 คน โดยคัดเลือกจากเยาวชนจิตอาสาที่ยังทำงานจิตอาสาอยู่ในปัจจุบัน และอยู่ในช่วงที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชมรมเพื่อนแสงธรรม และระยะ 11-15 ปี เรียกว่าระยะสร้างสรรค์ คัดเลือกเยาวชนจำนวน 5 คน โดยคัดเลือกจากเยาวชนจิตอาสาที่ยังทำงานจิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรมอยู่ในปัจจุบัน ที่เคยทำร่วมคิดร่วมทำในการสร้างสรรค์ชมรมฯ และรูปแบบกิจกรรมต่างๆ
3. ใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการทดสอบเครื่องมือจากคำถามในข้อมูลส่วนตัว จากกิจกรรม จากความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา มีผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย 3 ท่าน และเครื่องมือจากการสังเกตของผู้วิจัย
4. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทั้งจากพระไตรปิฎกและเอกสารอื่นๆ รวมถึงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสังเกต
5. วิเคราะห์และสรุปข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวคิด ความสำคัญ หลักพุทธธรรม บุคคล เกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนา เกรวาท พบว่า

1.1 ความหมายจิตอาสา

ความหมายของจิตอาสาโดยทั่วไป หมายถึง การเลือกที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งควรกระทำ และเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง และการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ ประกอบไปด้วย การเลือก (Choose) ต้องมีอิสระเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ, ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) หมายถึง การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นในสังคม, การไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง (Without Monetary Profit) หมายถึง ไม่ได้หวังผลตอบแทนในรูปของเงินหรือรายได้ทางอื่น แต่อาจได้ผลรางวัลกลับมาเพื่อทดแทนค่าใช้จ่ายที่ ใช้ไป แต่ไม่สามารถเทียบเท่ากับค่าของสิ่งที่ได้กระทำไป, ไม่ใช่ภาระหน้าที่ (Beyond Basic Obligation) หมายถึง การกระทำที่อยู่นอกเหนือภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ

สำหรับความหมายของ จิตอาสาตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง บุคคลหรือการกระทำที่เป็น การสงเคราะห์ การสละร่างกาย กำลังทรัพย์ ความสามารถ และเวลา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ยากโดยไม่หวังผลตอบแทน ความหมายตามแนวนักวิชาการพระพุทธศาสนานี้ มีความหมายไปในทิศทาง เดียวกันกับความหมายของจิตอาสาโดยทั่วไป ที่อธิบายว่า จิตอาสาเป็นทั้งบุคคลหรืองานที่ผู้กระทำให้เลือก กระทำสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งควรกระทำ และเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน ทอง และการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่

ด้วยเหตุนี้ บุคคลที่มีจิตอาสาจึงต้องมีคุณลักษณะ การเป็นผู้ทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อ สังคม มีความเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และการลงมือกระทำ

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสา สรุปล้อมอยู่ 2 ประเด็น คือ สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของ มนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกล่าและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มี รูปแบบหลากหลาย และสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการ พิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลตาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้าง สมสำนึกเหล่านั้น

1.2 ความสำคัญของจิตอาสา

จิตอาสามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาตนเอง ให้มีความเก่งกล้าสามารถในกิจการงานนั้น เกิด แรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงาน ทำด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ มีความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ ของงานนั้น เมื่อทำงานที่เป็นเรื่อง ทางร่างกาย หรือทางสังคม เกิดความหมายเป็นประโยชน์ที่แท้จริง ปรากฏ มองเห็นกันภายนอกและมีเกิดผลภายใน มีความขานรับกันมากขึ้น ทำอะไรได้ดีขึ้น ทำไปแล้วเกิดความสุข ใจอิ่มใจ มีความภูมิใจได้ทันที ไม่ต้องรอให้คนอื่นเข้ามาให้ผลตอบแทน ด้วยเหตุนี้จิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของ พฤติกรรม ทั้งภายในและภายนอกโดยเฉพาะการรับรู้ ความรู้สึก และแนวโน้มเชิงพฤติกรรมและการกระทำ สติ และปัญญา นอกจากนี้ คือ จะต้องมิจิตสำนึกต่อทั้งตนเอง ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง และมีจิตพร้อมที่จะเป็น อาสาสมัคร

คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตอาสา จำแนกได้เป็น 4 อย่าง ประกอบด้วย 1) สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในสังคม รู้ถึงขอบเขตของ สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อ สังคม 2) ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบต่อ ในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และต่อโลก 3) ตระหนักถึงปัญหาและ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้คิดเสมอว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน ต้องช่วยกันแก้ไข 4) ยึดหลักธรรมน การดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาล้วนสอนให้เราทุกคนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ เรา มีความเอื้อเฟื้อเสียสละต่อกันสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา นอกจากจะมีความเชื่อมโยงกับการทำงานจิตอาสาแล้ว ยังมีความเชื่อมโยงในมุมของการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาตนอีกด้วย ได้แก่ 1) **สังคหัตถ์ 4** เป็นธรรมเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันและเพื่อคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ประกอบด้วย ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน, ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน, อตถจริยา การช่วยเหลือกัน และสมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน 2) **อิทธิบาท 4** เป็นธรรมเพื่อการศึกษาและเพื่อดำเนินชีวิตให้งอกงาม บรรลุ ประโยชน์สุข ประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ หมายถึง ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น วิมังสา หมายถึง ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น 3) **พรหมวิหาร 4** เป็นธรรมเพื่อคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกันและธรรมสำหรับทุกคน ประกอบด้วย เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และ อุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย 4) **ฆราวาสธรรม 4** เป็นธรรมเพื่อความสัมพันธ์ในสังคมธรรม เพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดี ร่วมกันและเพื่อชีวิตครอบครัว ประกอบด้วย สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย และจาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว 5) **สาราณียธรรม 6** เป็นธรรมเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกัน ประกอบด้วย กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือ วชิกรรม คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ มโนกรรม คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณโกศล คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร สีสสามัญญตา คือ ความรักใคร่ สามัคคี รักษาดีอย่างเคร่งครัดเหมาะสม ทิฏฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว 6) **ทิฏฐิธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4** เป็นหลักธรรมที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการมีจิตอาสา

1.4 บุคคลที่ทำงานจิตอาสาในพระไตรปิฎก

บุคคลที่มีจิตอาสาในพระไตรปิฎก เป็นบุคคลที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมของหมู่สงฆ์ และหมู่คณะโดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่ใช่งานในหน้าที่นั้น มี 6 ท่าน คือ 1) สุเมธดาบส ผู้สละอวัยวะเป็นแผ่นดินให้พระพุทธเจ้าที่บังกรพร้อมทั้งพระสงฆ์จำนวนสี่แสนคนข้าม 2) พระอานนท์ ผู้สละมรรค ผล นิพพาน เพื่อปฏิบัติหน้าที่พุทธอุปัฏฐากให้สมบูรณ์ 3) พระมหากัสสปะเถระ เสียสละ ถึง 7 เดือน เป็นประธานในการสังคายนาเพื่อให้พระพุทธศาสนาอยู่จนถึงวันนี้ 4) พระทัพพมัลลบุตร เสียสละความสบายอยากเห็นความเรียบร้อยของหมู่สงฆ์ จัดเสนาสนะและแจกภัตตาหารแด่หมู่สงฆ์ 5) มหมาณพ เสียสละความสุข กระทำเพื่อ

ประโยชน์ของสาธารณชน เพื่อผู้ที่ผ่านไปมาจักได้ใช้ประโยชน์จากงานที่ท่านกระทำ 6) หมอชีวก สละแก้ว แหวนเงินทองทำปฏิการะคุณ ต่อผู้มีพระคุณ รักษาช่วยเหลือผู้อื่นให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ

2. ศึกษาประวัติ แนวคิด และการทำงาน เรื่องจิตอาสาในพระพุทธศาสนาของชมรมเพื่อนแสงธรรม พบว่า ชมรมเพื่อนแสงธรรม ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2548 จากการทำงานร่วมกันของกลุ่มพระวิทยากร พระธรรมทูต พระนักเผยแผ่ และพระธรรมจาริก ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบไปด้วย พระภิกษุ 4 รูป คือ 1. พระครูเวฬุวันพัชรโสภณ 2. พระอรุณเมธี พุทธิภทฺโท, ดร. 3. พระสมุห์กฤษณะ กลยาณธมฺโม และ 4. พระเทพมัลลย์ อนุภทฺโท ที่ได้ร่วมกันทำงานเพื่ออบรมให้ความรู้แก่ประชาชน และเด็กนักเรียนเยาวชน ในสถานศึกษา มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ตลอดเวลาระยะ 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2548 ทำให้มีประสบการณ์ในการทำงาน ด้านการฝึกอบรม และจากผลงานการปฏิบัติงาน เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และชุมชนมาตลอด อีกทั้งยังมีกลุ่มนักเรียนเยาวชนที่มีความคุ้นเคยกับคณะพระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ ซึ่งมีอุดมการณ์เดียวกัน ที่จะพัฒนาเยาวชน ให้เติบโตในทางที่ถูกที่ควร โดยยึดหลักตามแนวพุทธธรรม ได้มีความเห็นว่าสมควรที่จะก่อตั้งกลุ่มชมรมขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดใกล้เคียง

แนวคิดในการก่อตั้งชมรมเพื่อนแสงธรรม เพื่อระลึกถึงบุคคล 2 ท่าน คือ 1. พ่อผู้ให้กำเนิดในทางธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2. พ่อของแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9

การทำงานโดยสรุปของชมรมเพื่อนแสงธรรม ตามอายุของชมรม 15 ปี แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ (1) 1-5 ปี พ.ศ. 2548 ถึง ปี พ.ศ.2552 เรียกว่าระยะก่อตั้ง ระยะนี้ไม่ถึงกับต้องล้มลุกคลุกคลานแต่เป็นการก่อตั้งโดยไม่หวังว่าจะตั้งอยู่ได้นานขนาดนี้ ระยะที่ (2) 6-10 ปี พ.ศ.2553 ถึง พ.ศ.2557 เรียกว่าระยะพัฒนา เริ่มมีกิจกรรมมากยิ่งขึ้น มีค่าย 84000 ที่กำเนิดขึ้นในช่วงระยะนี้ ระยะที่ (3) 10-15 ปี พ.ศ.2558 ถึง พ.ศ. 2562 เรียกว่าระยะสร้างสรรค์ ระยะนี้มีการคิดรูปแบบไม่ว่าจะเป็นกิจกรรม และการขยายเครือข่าย และในชมรมฯ มีการตั้งบ้าน เป็น 5 บ้าน เพื่อแบ่งกิจกรรม งานกันทำอย่างชัดเจน

ผลที่ได้รับจากการทำงานจิตอาสา ชมรมเพื่อนแสงธรรมทำงานจิตอาสาจนเป็นที่ประจักษ์ของผู้คน และหน่วยงานต่างๆ แม้ว่าการทำงานจิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรม ไม่ได้มุ่งหวังว่าจะได้รับรางวัล หรือคุณความดี หรือคำชื่นชมต่างๆ เพราะความมุ่งหวังของชมรมเพื่อนแสงธรรม เป็นการช่วยเหลือสังคม ชุมชน ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ คือช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ ในการทำงานและอาสาที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นสำนึกของเยาวชนอาสาที่มีต่อสังคม ชุมชน เมื่อทำไปแล้วที่ได้รับก็คือความรู้สึกดี มีความสุข มีทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น

เมื่อผู้คนและหน่วยงานได้มอบรางวัล ซึ่งมาจากผลงานที่เป็นรูปธรรม ที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่เยาวชนอาสา เป็นอนุสรณ์แห่งการทำคุณความดี และเป็นการส่งต่อความหวังดี ความเมตตา ความกรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผ่านสิ่งก่อสร้างต่างๆ ให้เด็กๆ ได้นำไปส่งต่อ เป็นตัวอย่าง เมื่อตัวเล็กๆ ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มบุคคล และหน่วยงาน ดังเช่น นายกรัฐมนตรี สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น ที่ให้การสนับสนุนงานจิตอาสา มอบรางวัลเป็น โล่เชิดชูเกียรติ เกียรติบัตรเชิดชูเกียรติ เป็นต้น

3. ศึกษาวิเคราะห์จิตอาสาในพระพุทธศาสนาของชมรมเพื่อนแสงธรรม

สรุปการศึกษาวิเคราะห์จิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรม ได้วิเคราะห์ศึกษาจากเยาวชนจิตอาสาจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งหมด 15 คน จากใน 3 ระยะ คือ ระยะก่อตั้ง 1-5 ปี ระยะพัฒนา 6-10 ปี ระยะสร้างสรรค์ 11-15 ปี โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น คือ

3.1 วิเคราะห์แนวคิด และหลักการ

ในระยะก่อตั้ง มุมมองแนวคิด หลักการ ของจิตอาสาในระยะนี้คือการเป็นผู้ให้ หรือ ทาน สังคหัตถ์ 4 คือ การรู้จักให้ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือด้วยการแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่นที่ควรให้ ตลอดจนให้ปัญญา และศิลปวิทยารวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันละกัน เป็นความคิดระดับต้นๆของจิตอาสา

ในระยะพัฒนา มีแนวคิด หลักการ ของเยาวชนอาสาว่ามีแนวคิด ในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกว่า โดยมองว่า เด็กๆที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก เนื่องจากประสบปัญหาต่าง ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ด้อยกว่าเด็กปกติทั่วไป

ในระยะสร้างสรรค์ มีแนวคิด หลักการ พอสรุปได้ว่า ต้องพัฒนาจิตใจของตนเอง และมีอดทนจริยา ในสังคหัตถ์ 4 คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทรมานร่างกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา และการพัฒนาจิตใจเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืน ระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเองรู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาจิตใจที่ยั่งยืน

3.2 วิเคราะห์กิจกรรม การจัดอบรมกิจกรรม

จากแบบสัมภาษณ์ทั้ง 15 คน กิจกรรมของชมรมเพื่อนแสงธรรม ที่เยาวชนจิตอาสาได้กระทำกันอยู่มีถึง 29 กิจกรรม ต่อ 1 ปี มีกิจกรรมที่เยาวชนจิตอาสาชมรมเพื่อนแสงธรรม กระทำ กับชุมชน กับสังคม กับธรรมชาติ กับพระพุทธศาสนา กับประเทศชาติ กิจกรรมที่เยาวชนอาสาชอบมากที่สุด คือ กิจกรรมค่ายธรรมจิตอาสา กิจกรรมจิตอาสาของชมรมเพื่อนแสงธรรม ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากที่สุด คือ กิจกรรมค่าย 84000 จาก เรา สู้ ดอย กิจกรรมจิตอาสาด้านใดของชมรมเพื่อนแสงธรรม ที่คิดว่ามีประโยชน์ แก่ชุมชน สังคม พระพุทธศาสนา ประเทศชาติมากที่สุด คือ ในตัวเลือกนี้มีผู้ให้สัมภาษณ์เลือกหลากหลายที่สุด แต่ที่เลือกมากที่สุด คือ กิจกรรมค่ายธรรมจิตอาสา

3.3 วิเคราะห์ ผลลัพธ์

จากการสรุปวิเคราะห์ผลลัพธ์ มีอยู่ 5 ประเด็น

1) สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะได้รับก่อนเป็นสมาชิกชมรมเพื่อนแสงธรรม และผลลัพธ์หลังจากเป็นสมาชิกชมรมเพื่อนแสงธรรม

2) ประสบการณ์ในชีวิตจิตอาสาที่น่าจดจำมากที่สุด

3) บุคคลจิตอาสาที่ชื่นชอบ และมีการสอบถามในโซเชียลเน็ตเวิร์ค เฟสบุ๊ก (Facebook) ชื่อกลุ่มสมาชิกชมรมเพื่อนแสงธรรม มีสมาชิกในกลุ่มที่ยังปฏิบัติภารกิจจิตอาสาอยู่ จำนวน 239 คน มี 2 ประเด็น คือสาเหตุที่ผู้หญิงในชมรมเพื่อนแสงธรรม และในกิจกรรมค่ายฯ ถึงมีจำนวนมากกว่าผู้ชาย และอะไรคือสาเหตุของการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกชมรมเพื่อนแสงธรรม

4. วิเคราะห์แนวทางเพื่อการพัฒนาชมรมเพื่อนแสงธรรม

การสรุปวิเคราะห์แนวทางเพื่อการพัฒนาชมรมเพื่อนแสงธรรม จากการสนทนากลุ่ม คณะผู้ทำงาน ผู้อุปถัมภ์สนับสนุน พบว่า

1) อยากจะให้ชมรมเพื่อนแสงธรรมพัฒนากิจกรรมของชุมชนเช่น การช่วยเหลือสร้างบ้าน หรือซ่อมแซมบ้านผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาส

2) การเป็นวิทยากรนันทนาการธรรมะ ให้กับผู้สูงอายุในชุมชนที่มีโรงเรียนผู้สูงอายุตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านเหล่าหญ้า

3) มีกิจกรรมที่อยากจะให้พัฒนาในทางพระพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม คือกิจกรรมถวายปราสาทผึ้ง

4) การประชาสัมพันธ์ของชมรมเพื่อนแสงธรรม จะต้องมากกว่านี้ และมีการช่วยกันกด ไลค์ ช่วยกันแชร์ ในกิจกรรมของชมรมเพื่อนแสงธรรมและผู้ให้สัมภาษณ์เสนอมา

จุดเด่นของชมรมเพื่อนแสงธรรม เป็นที่เข้าใจว่าในกิจกรรมแต่ละกิจกรรมของชมรมฯ ประธานชมรมฯ ได้ออกแบบไว้ และกำหนดไว้ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่มีมาตั้งแต่ระยะก่อตั้ง การเพิ่มกิจกรรม การปรับเปลี่ยนกิจกรรม ในระยะพัฒนา และการสร้างเครือข่าย และจัดแบ่งสมาชิกเป็นบ้าน 5 บ้าน ถือว่าเป็นความคิดที่สร้างสรรค์ และพัฒนาชมรมฯ ได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงเยาวชนจิตอาสา ที่ทุกครั้งที่มีกิจกรรมจะปฏิบัติหน้าที่กันอย่างเต็มที่ ทั้งการประพฤติปฏิบัติตัว ทางด้านคุณธรรม จริยธรรมจิตอาสา ทางด้านก่อสร้าง ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น อย่างเต็มความสามารถ จะมีแต่เพียงที่ผู้ให้สัมภาษณ์อยากจะให้เพิ่มคือ กดไลน์ กดแชร์ ในเพจ (Pages) ในเฟสบุ๊ก (Facebook) ในไอจี (Instagram) ในยูทูป (YouTube)

จุดที่ต้องปรับปรุง ถือว่าเป็นจุดด้อยของชมรมเพื่อนแสงธรรมเลยทีเดียว จึงต้องตระหนักถึงว่าถ้าพวกเรารัก ศรัทธาในสิ่งที่ชมรมฯกระทำมาตลอด 15 ปี ก็ต้องช่วยกันทั้งกดไลน์ กดแชร์ อย่าคิดไปว่ามันไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่มันเป็นเรื่องของส่วนรวมที่เราควรกระทำ เป็นหนึ่งในภารกิจจิตอาสาที่พวกเราปฏิบัติได้โดยง่ายที่สุด ไม่ต้องเดินทางไปไหน ไม่ต้องออกแรง แต่จะเป็นการสร้างแรงพลัง กำลังใจ ที่ยิ่งใหญ่ให้กับชมรมเพื่อนแสงธรรม

อภิปรายผลและสรุป

จากการศึกษา จิตอาสาในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาชมรมเพื่อนแสงธรรม โดยการสัมภาษณ์ เยาวชนจิตอาสาชมรมเพื่อนแสงธรรม ได้พบประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเยาวชนจิตอาสาชมรมเพื่อนแสงธรรมว่า สาเหตุหนึ่งที่เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม คือเยาวชนต้องการการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และกิจกรรมของชมรมก็ทำให้พวกเขาได้ใช้ทักษะความสามารถของตนเองในเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนแก่สังคม นั้นเป็นพื้นฐานของจิตใจที่มีความเมตตา กรุณา เป็นผู้ที่มีความสุขที่ได้ให้ นอกจากนี้ยังพบว่า มีการลดความเห็นแก่ตัวลง และรู้จักการให้มากขึ้น พวกเขามีทัศนคติและพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น มีคุณธรรมสูงขึ้น พร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงและความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับทัศนคติของตนเอง โดยเยาวชนจิตอาสาชมรมเพื่อนแสงธรรม ในระยะก่อตั้งกับระยะพัฒนานำไปต่อยอดการทำงานจิตอาสา ในสถาบันอุดมศึกษาและชุมชนของตนเองต่อไป สอดคล้องกับ บุชราภรณ์ ติเยว (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า เยาวชนใช้เวลาว่างทำงานจิตอาสา มีบุคลิกภาพกล้าแสดงออกเชื่อมั่นเห็นคุณค่าตนเอง ด้านจิตใจ เข้าใจภาวะอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มีความอดทน ด้านความคิดสติปัญญาพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเอง มีระเบียบ รู้จักให้ มีกระบวนการคิด ในความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับคนอื่น และในความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ตระหนักว่าสังคมไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกคน การทำเพื่อสังคมเริ่มต้นจากตนเอง และผู้วิจัยเชื่อว่า เมื่อพวกเขาเข้าสู่วัยทำงานแล้ว จะนำเอาแนวคิดจิตอาสาไปช่วยเหลือคนในชุมชน ในสังคมที่พวกเขาเข้าไปทำงานได้เป็นอย่างดี โดยในระยะก่อตั้ง พวกเขาได้ทดลองการเป็นผู้ให้ ต่อมาในระยะพัฒนา พวกเขาได้ทดลองและเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ส่วนในระยะสร้างสรรค์ พวกเขาได้พัฒนาจิตใจของตนเอง ก่อนที่จะส่งมอบแนวคิดจิตอาสาให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

สรุปได้ว่า เยาวชนจิตอาสามีแนวโน้มในการร่วมกิจกรรมที่ดีมาก ทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ผลที่เยาวชนได้รับเป็นการยกระดับจิตใจเยาวชนจิตอาสาให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น มีคุณธรรมและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนจิตอาสาให้เป็นคนดี เป็นการสร้างผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ให้เติบโตอย่างมีความหวังเพื่อชุมชน สังคม พุทธศาสนา และประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) กิจกรรมจิตอาสา เริ่มได้จากคนใกล้ชิดที่เยาวชนเคารพนับถือเป็นแบบอย่าง ซึ่งสร้างแรงบันดาลใจขั้นเลิศ ให้แก่เยาวชนได้เป็นเยาวชนจิตอาสาเพื่อสังคม ควบคู่กับการดำเนินชีวิตในวัยเรียนได้อย่างลงตัว และเป็นเครือข่ายในการดึงเพื่อน ๆ เยาวชนให้เข้าร่วมกระบวนการจิตอาสาได้ต่อไป

2) สังคมควรส่งเสริมจิตอาสาให้เป็นรูปธรรมจนเป็นวัฒนธรรมที่ดีของไทย ด้วยการเชิญให้เป็นการกำลังใจแก่คนทำดีเพื่อสังคม และให้เป็นทีมนักจิตอาสาแก่เยาวชนรุ่นใหม่ เป็นพลังขับเคลื่อนสู่สังคมมีกัลยาณมิตร ไม่เห็นแก่ตัว ถือประโยชน์ส่วนรวม ลดปัญหาสังคม สร้างสุข และเจริญเป็นไปตามวัฒนธรรมความดีงาม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษากลยุทธ์การพัฒนาเยาวชนจิตอาสาเพื่อสังคมให้เป็นรูปธรรม
- 2) ควรศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาที่ทำงานเพื่อสังคม เพื่อจักได้ร่วมด้วยช่วยกันจรรโลงสังคมให้สงบสุขยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายจิตอาสา. (2559). จิตอาสา คืออะไร... สมัยก่อน ได้ยินแต่คำว่า อาสาสมัคร. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.volunteerspirit.org/?p=30165>.
- บุษราภรณ์ ตีเอวาร์. (2562). ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของเยาวชนใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารสันติศึกษา. 7(ฉบับเพิ่มเติม), 67-78.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2555). ตามรอยพระราชดำริสู่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา อักษร A-L ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ศักติ โสภาคการพิมพ์.